

KGB prieš buvusius politinius kalinius ir tremtinius

Sovietinis totalitarinis režimas masinėmis represijomis Lietuvoje 1940–1953 m. siekė palaužti ir sunaikinti tikrus ir potencialius naujojo režimo priešus. Pirmiausiai sovietinės represinės struktūros ėmė tremti politinį, visuomeninį Lietuvos elitą, kad išvengtų jo galimo pasipriešinimo. Vėlesniais trėmimais siekta nuslopinti ginkluotąjį pasipriešinimą ir palengvinti kolektyvizacijos bei sovietizacijos procesų įgyvendinimą. Tačiau buvusių tremtinių ir kalinių kančios ir sunkumai, patirti tremtyje ar lageriuose, nesibaigė jiems atlikus bausmės laiką. Jų laukė nesvetinga ir priešiška nusiteikusi sovietinės Lietuvos valdžia ir represinės struktūros.

Ypatingą dėmesį KGB skyrė tam tikroms socialinėms ir visuomeninėms grupėms ir jų atžvilgiu vykdė agentūrines-operatyvines priemones. Į sovietinio saugumo akiratį pateko jaunimas, kūrybinė inteligentija, buvę nepriklausomos Lietuvos politikos ir visuomenės veikėjai, buvę tremtiniai ir politiniai kaliniai, partizanai ir jų šeimos, asmenys, vokiečių okupacijos metais bendradarbiavę su nacių valdžia, dvasininkai, buvę antisovietinių organizacijų vadai ir nariai, turintys ryšių ir giminių Vakaruose. Šios visuomenės grupės buvo traktuojamos kaip socialiai pavojingos ir KGB terminologija vadintos „neigiama aplinka“. Pažymėtina, kad šių visuomenės grupių ideologizuotas traktavimas nepriklausė nuo asmenų elgesio ar konkrečių veiksmų. Saugumo manymu,

vien šių žmonių egzistavimas kėlė grėsmę sovietų režimui, nes priminė nepriklausomą Lietuvą ar ginkluotąjį pasipriešinimą. KGB juos priskyrė „neigiamai aplinkai“ ir dėl galimo „neigiamo“ poveikio visuomenei, ypač jaunimui. Todėl vienas svarbiausių KGB 5-osios tarnybos, kuri kuravo kovą su ideologine diversija, uždavinių ir tikslų buvo stebėti bei analizuoti „neigiamoje aplinkoje“ vykstančius procesus ir užkirsti kelią galimai veiklai, nukreiptai prieš sovietinę santvarką. Tam įgyvendinti KGB pasitelkė agentus, patikimus asmenis ir ėmėsi tam tikrų operatyvinių priemonių.

Prasidėjus destalinizacijos procesui, 1956 m. iš įkalinimo vietų pradėjo masiškai grįžti buvę kaliniai (KGB dokumentuose jie įvardijami kaip „asmenys, bausti už ypač sunkius valstybinius nusikaltimus“) ir tremtiniai. Lietuvos valdžia stengėsi trukdyti grįžti į tėvynę žymiesiems nepriklausomos Lietuvos veikėjams, partizanams, net „prašė Maskvos neleisti jiems sugrįžti“¹, nes manė, kad jų sugrįžimas sustiprins pasipriešinimo judėjimą ir antisovietines gyventojų nuotaikas. 1956–1967 m. iš kalėjimų ir lagerių paleista tik 17 tūkst. žmonių, teistų už kontrrevoliucinę veiklą, reabilituoti 338 asmenys. Nepaisant sovietinės Lietuvos valdžios pastangų, 1958 m. tremtinių paleista jau kur kas daugiau. 1970 m. duomenimis, iš tremties ir įkalinimo vietų grįžo apie 80 tūkst. žmonių (20 tūkst. iš kalėjimų ir lagerių ir 60 tūkst. tremtinių)².

1968 m. įvykiai Čekoslovakijoje ir stiprėjanti kova dėl žmogaus teisių ir laisvių Lietuvoje vertė valdžią organizuočiau, atidžiau domėtis buvusiais tremtiniais ir kaliniais. KGB 5-ajam skyriui buvo svarbu kuo daugiau žinoti apie pakliuvusių į KGB akiratį buvusių kalinių ir tremtinių viešąjį ir privatų gyvenimą, jų nuotaikas ir pažiūras, galimą jų įtaką aplinkiniams. KGB darbuotojai atidžiai stebėjo grįžusių tremtinių ir kalinių gyvenimo būdą, jų elgesį. „Liaudies priešų“ etiketė juos ir jų vaikus lydėjo ir grįžus į Lietuvą. Jiems buvo kliudoma įsilieti į visuomenę, „atgauti nepriklausomoje Lietuvoje turėtą socialinę padėtį, įgyti išsilavinimą atitinkantį darbą [...]“. Dėl to ir reikėjo slėpti savo arba savo tėvų praeitį³. Neištverė tokio psichologinio spaudimo, kai kurie buvo priversti išvykti iš Lietuvos.

Didžiulių sunkumų buvę tremtiniai patirdavo norėdami įsidarbinti, apsigyventi. Jiems buvo draudžiama gyventi rajonuose, iš kurių jie buvo ištremti; dauguma atvejų grįžusieji iš įkalinimo vietų sunkiai susigrąžindavo savo turtą, nes jis buvo nacionalizuotas. Tik apie 9 proc. žmonių turėjo formalią teisę susigrąžinti prarasto turto dalį⁴. Kai kurie siekdavo reabilitacijos, kad galėtų atgauti savo turtą, tačiau susidurdavo su įvairiomis biurokratinėmis kliūtimis. Norint atgauti turtą jiems reikėjo pasibaigus tremties ar įkalinimo laikui per šešis mėnesius grįžti į Lietuvą ir įteikti prašymą dėl reabilitacijos bei pareikšti pretenzijas dėl turto. Nesuspėję grįžti per šį laikotarpį turėjo pateikti svarų pasiteisinimą dėl laiku neįteikto prašymo: dideli įkalinimo arba tremties vietų atstumai nuo Lietuvos, geležinkelio susisiekimo nebuvimas, ribotos materialinės galimybės, susijusios su atvažiavimu, ir t. t. Turto susigrąžinimą apsunkindavo ir tai, kad nebuvo dokumentų apie konfiskuotą turtą⁵.

Buvusiems kaliniams ir tremtiniais buvo sunku ar net neįmanoma gauti darbo, nes

jiems buvo sudarytas draudžiamų profesijų sąrašas⁶. Pavykus įsidarbinti, KGB stebėjo jų elgesį. Visaip stengtasi trukdyti jiems užimti vadovaujančius postus ir dirbti strategiškai svarbiose įstaigose, kur darbas susijęs su valstybinėmis paslaptimis. Buvę kaliniai ir tremtiniai lengviau gaudavo darbo ten, kur reikėjo fizinės jėgos, pavyzdžiui, statybinėse organizacijose, pramonės įmonėse, gamyklose. Antai Vilniuje 1968 m. 33 iš įkalinimo ir specialiųjų gyvenviečių grįžę asmenys dirbo aukštosiose ir vidurinėse mokyklose, vietinės pramonės įmonėse – 56, statybinėse organizacijose – 57, medicinos įstaigose – 27, gamyklose – 83⁷. Tačiau ir čia siekta riboti jų skaičių. Svarbiose pramonės, statybos ir transporto įmonėse KGB ieškojo asmenų, teistų už sunkius valstybinius nusikaltimus, ir reiškė nepasitenkinimą, kai jiems pavykdavo įsidarbinti. Pavyzdžiui, vienoje KGB pažymoje rašyta, kad radijo detalių įmonėje Kaune dirba A. Dučinskas, kilęs iš ištremtos buožių šeimos ir nuslėpęs savo socialinę padėtį⁸. Ragindamas mažinti šių žmonių ir užsienio specialiųjų tarnybų galimą poveikį įmonėms ir ekonomikai⁹, KGB netiesiogiai skatino atleisti juos iš darbo. Nepaisant tokių raginimų, buvusiems kaliniams ir tremtiniais pavykdavo įsidarbinti ir užimti vadovaujančius postus. Tokiais atvejais nukentėdavo ir priekaištų sulaukdavo ne tik savo praeitį nuslėpę asmenys, bet ir juos į darbą priėmę įmonių ar įstaigų vadovai; pastarieji buvo vadinami „politiškai nepatikimais“ ir KGB imdavo juos įdėmiau stebėti.

Buvęs teistumas ir tremtis buvo didelės kliūtys ne tik įsidarbinant, bet ir vykstant į užsienį. Tai labai sumažino buvusių tremtinių ir kalinių išvykimo į užsienį galimybes, nes baimintasi, kad jie užmegs ryšius su išeiviais, užsienyje gyvenančiais giminaičiais, atseit „jie gali sudominti priešininkų specialiąsias tarnybas“¹⁰. KGB darbuotojai ir agentai privalėjo „stebėti tremtinių ir bu-

vusių kalinių mėginimus užmegzti ryšius su užsieniečiais ir tam sutrukdyti¹¹. Buvusių tremtinių ir kalinių judėjimas buvo varžomas ir Lietuvos teritorijoje; jų buvo ieškoma tarp transporto sistemos darbuotojų. Pavyzdžiui, per Kėdainius eina geležinkelio linija, kuria vežama karinė technika. KGB ragino stebėti šalia geležinkelio gyvenančius asmenis, teistus už antisovietinę veiklą ir grįžusius iš tremties, nes juos galėjo sudominti pervežami kroviniai¹².

Sovietinis saugumas domėjosi ne tik buvusių kalinių ir tremtinių darbu. Buvo stebimos jų susibūrimo vietos, tarpusavio bendravimas. KGB pastebėjo, kad „jie linkę gyventi tuose pačiuose namuose, o jeigu užimdavo vadovaujančius postus, tai įdarbindavo buvusius kalinius“¹³, todėl, saugumiečių manymu, vyko jų telkimosi procesas. Buvo tiriami jų veikla kraštotyros, turistinėse ir kitose organizacijose. KGB domino buvusių tremtinių ir kalinių namuose arba darbo vietose organizuojami susitikimai (jubiliejų, gimtadienių šventimai). Pastebėjus antisovietinės veiklos požymių bei įtartinų susibūrimų, buvę kaliniai ir tremtiniai buvo kompromituojami spaudoje. KGB šiomis priemonėmis stengėsi juos izoliuoti nuo visuomenės. Kartais dėl savo veiklos jie netekdavo einamų pareigų. Pavyzdžiui, Panevėžio pradedančiųjų literatų klube užfiksavus antisovietines kalbas, buvusi tremtinė Ožkeliūnienė buvo priversta palikti darbą. Trukdyta spausdinti Suckienės eilėraščius, nes ji buvo teista už rezistencinę veiklą, anot KGB – už teroro aktą¹⁴.

Sovietiniam saugumui buvo svarbi informacija, ar buvę tremtiniai ir kaliniai turi šaunamųjų ginklų. Antai Panevėžio rajone 1970 m. pastebėta, kad medžiotojų draugijoje yra asmenų, anksčiau teistų „už sunkius valstybinius nusikaltimus“. Nutarta iš jų atimti ginklus. Norint užmaskuoti šią akciją, nuspręsta iš naujo atestuoti medžiotojus. Taip

buvo pašalinti 72 asmenys, iš kurių trims pradėtos operatyvinio stebėjimo bylos, ir 10 grįžusiųjų iš tremties¹⁵.

Bene labiausiai KGB baugino galimos buvusių tremtinių ir kalinių antisovietinės akcijos. Svarbių sovietinių švenčių metu buvo siekiama varžyti jų judėjimą: „Buvusiems tremtiniais ir kaliniams, teistiems už antisovietinę veiklą, neleisti vykti į Maskvą, Leningradą ir kitas sąjunginių respublikų sostines.“¹⁶ Esant ypatingai padėčiai šalyje, kilus neramumams, numatyti tam tikri veiksmai asmenų iš „socialiai pavojingos“ aplinkos atžvilgiu; šiai kategorijai buvo priskirti ir buvę kaliniai bei tremtiniai, kuriems sudarytos operatyvinio stebėjimo bylos. Jie turėjo būti suimti ir neribotam laikui uždaryti į Kauno, Pravieniškių ir Alytaus tardymo izoliatorius¹⁷.

KGB manymu, grįžusiųjų iš tremties pasakojimai galėjo paskatinti jaunimą imtis antisovietinių akcijų, todėl Kauno jaunimo bruzdėjimus saugumas susiejo su didele buvusių kalinių koncentracija mieste¹⁸. KGB ėmėsi priemonių, kurios sutrukdytų buvusiems tremtiniais bei kaliniams daryti įtaką jaunimo pažiūroms (ypač mokyklose). Stebėta, kiek tokių žmonių dirba vidurinėse mokyklose, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo įstaigose ir kokią įtaką jie daro jaunuoliams. Žmonėms iš šios aplinkos ir jų vaikams buvo trukdoma įgyti aukštąjį išsilavinimą. Panevėžio KGB skyriaus operatyviniai darbuotojai, išanalizavę agentūrinius-operatyvinius duomenis, pastebėjo, kad vidurinėse mokyklose, kuriose užfiksuoti priešiški veiksmai, dirbo asmenys, apie kuriuos turėta kompromituojančių duomenų (teisti už antisovietinę veiklą, turintys giminų užsienyje)¹⁹. Buvo atkreipiamas dėmesys ir į tremtinių bei kalinių vaikus, kaip potencialius antisovietinių akcijų organizatorius arba dalyvius. Sovietiniam saugumui buvo svarbu mažinti tėvų „blogą“ įtaką vaikams

ir galimą paskatinimą antisovietinei veiklai. Stengtasi juos perauklėti intensyviu politiniu ir ideologiniu apdorojimu, bet objektyviai sudarytos sunkesnės gyvenimo sąlygos darė savo įtaką. Pavyzdžiui, už antisovietinę veiklą suimto Smailio tėvai pasakojo pajutę, kad, išgirdus užuominų apie jų tremtį, į juos žiūrima įtariai, neleista eiti vadovaujančių pareigų. Tėvai papasakojo vaikui apie savo tremtį, bet, nors ir neskaitino jo imtis antisovietinių veiksmų, anot KGB, „vaikas pats padarė išvadas“²⁰.

Buvę garsūs nepriklausomos Lietuvos veikėjai, grįžę iš tremties ir įkalinimo vietų, buvo panaudojami propagandinėse ir kontrpropagandinėse akcijose. Garsiausiai nuskaubė Juozo Keliuočio ir Vlodo Tiškaus, kurie turėjo autoritetą išeivijoje, straipsniai apie sovietinės kultūros ir ūkio laimėjimus. 1971 m. „Kultūros baruose“ pasirodė J. Keliuočio straipsnis „Tiltas, kurio dar nėra“. 1972 m. jis davė interviu „Literatūros“ žurnalui pavadinimu „Kelias, kurį pasirinko mano Lietuva“, jame pasmerkė išeivijos mėginimus panaudoti kultūrinį bendradarbiavimą piktiems tikslams. „Nemuno krašte“ irgi pasirodė panašaus pobūdžio straipsnis. 1972 m. „Valstiečių laikraštys“ buvo išspausdintas V. Tiškaus straipsnis „Vardan tiesos“, o „Gimtajame krašte“ – straipsnis „Pažink Lietuvą tokią, kokia ji yra“. Jis kreipėsi į išeivijos jaunimą kritikuodamas išeivijos neva prasimanymus apie sovietinę Lietuvą²¹. Minėtus straipsnius J. Keliutis ir V. Tiškus parašė patyrę sovietinio saugumo spaudimą. Įvertinęs šias akcijas, KGB pažymėjo: „Išeivija nutraukė su jais ryšius. To mes ir siekėme.“²² Viešai pasisakyti buvo priversti ir buvęs Lietuvos respublikos prezidentas Antanas Stulginskis, žemės ūkio ministras Juozas Skaisgiris ir dar keletas kitų.

Daugumai buvusių tremtinių ir kalinių, teistų už antisovietinę veiklą, pradėtos įvairios operatyvinės bylos ir jie buvo nuolat

prižiūrimi KGB²³. DON bylas užvesdavo asmenims, atlikusiems bausmę už sunkius valstybinius nusikaltimus, galintiems kelti kitų šalių specialiųjų tarnybų susidomėjimą. Buvo stebimi buvę partizanai, antisovietinių organizacijų nariai ir vadai, buvusių buržuazinių partijų, karinių junginių nariai, veikę Antrojo pasaulinio karo metais, atlikę bausmę už Tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius veiksmus. Pavyzdžiui, 1968 m. duomenimis, operatyvinio stebėjimo bylos pradėtos 766 asmenims, iš jų 299 bylos buvusiems partizanams, 144 – antisovietinių organizacijų vadovams ir nariams ir t. t.²⁴, o 1975 m. – 646 asmenims²⁵. Be to, rajonų ir miestų KGB skyriai turėjo stebėti buvusių kalinių ir tremtinių telkimąsi, informuoti apie jų skaičių pagal amžių, tikslinti buvusių tremtinių ir kalinių šeimų sudėtį. Ši informacija turėjo atsispindėti KGB darbuotojų rengiamose ataskaitose apie operatyvinę padėtį mieste ir rajone. Pavyzdžiui, 1968 m. duomenimis, Vilniaus mieste buvo užregistruoti 874 asmenys, grįžę iš tremties ir lagerių. Šis skaičius detalizuotas pagal amžių: iki 30 metų – 15, 30–40 metų – 186, nuo 40 iki 50 metų – 269, nuo 50 iki 60 metų – 227, vyresnių nei 60 metų – 177 asmenys²⁶. 1975 m. duomenimis, Vilniuje buvo 994, Kaune – 3876, Šiauliuose – 960, Klaipėdoje – 968, Panevėžyje – 729 asmenys, anksčiau teisti už antisovietinę veiklą²⁷. Šios priemonės padėjo gauti informacijos ne tik apie stebimą asmenį bei jo šeimą, bet ir apie jo aplinkoje vykstančius procesus.

Kalinio ir tremtinio statusą KGB laikė kompromituojančiu faktu (net jei buvo ištremti tik tėvai), kurį žmonės stengėsi nuslėpti, todėl teistumas, o ypač mėginimas jį nuslėpti, tapdavo verbavimo pretekstu²⁸. KGB stengėsi užverbuoti ir buvusių tremtinių bei kalinių vaikus, kad galėtų geriau stebėti padėtį jų aplinkoje²⁹. 1975 m. duomenimis, iš asmenų, anksčiau teistų už antisovietinę veiklą, užverbuota 537 agentai³⁰. Tiriant

įvairias antisovietines akcijas (pavyzdžiui, atsišaukimų platinimą), įtariamųjų buvo ieškoma ir tarp šios kategorijos asmenų.

Šios KGB taikytos priemonės rodo, kad nepriklausomos Lietuvos veikėjai neatsitiktinai buvo ištremti. Jie buvo kliūtis Lietuvos sovietizavimui ir naujos sovietinės santvarkos bei visuomenės kūrimui. Ištėvėrusiems

Nuorodos

¹ *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2005, p. 415.

² *Ibid.*, p. 418.

³ J. Kuprytė, „Galimybė tirti tremtinių ir politinių kalinių socialinį mobilumą“, *Genocidas ir rezistencija*, 1999, Nr. 2(6), p. 85.

⁴ *Lietuva 1940–1990*, p. 418.

⁵ Pažyma apie tremtinių iš specialiųjų gyvenviečių bylų peržiūrėjimą, Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. K-1, ap. 3, b. 532, l. 32.

⁶ *Lietuva 1940–1990*, p. 415.

⁷ LSSR KGB 5-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio operatyvinio darbuotojo Borunovo pažyma apie asmenis, grįžusius iš įkalinimo vietos, LYA, f. K-1, ap. 3, b. 664, l. 186.

⁸ LSSR KGB Kauno miesto 1-ojo skyriaus viršininko Fursovo 1982 m. gruodžio 31 d. ataskaita apie kontržvalgybinį darbą pramonės įmonėse, *ibid.*, ap. 14, b. 182, l. 26.

⁹ LSSR KGB 2-osios valdybos 3-iojo skyriaus viršininko Akimovo 1969 m. liepos 29 d. pažyma apie padėtį ir priemones agentūriniam-operatyviniam darbui pagerinti, *ibid.*, ap. 3, b. 663, l. 100.

¹⁰ Pažyma apie padėtį ir priemones, kaip pagerinti operatyvinį darbą analizuojant asmenų, esančių operatyvinėje įskaitoje, elgesį, *ibid.*, b. 660, l. 109.

¹¹ Pasiūlymai dėl priemonių, kaip sustiprinti budrumą, užkirsti kelią nusikalstamumui, garantuoti saugumą ir tvarką respublikoje prieš šventes ir švenčių metu, *ibid.*, b. 638, l. 25.

¹² Kaišiadorių rajono KGB skyriaus agentūrinių-operatyvinių veiksmų planas 1980 m., *ibid.*, ap. 15, b. 1020, l. 5.

¹³ Alytaus rajono KGB skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio pplk. Gurbininko pranešimas operatyvi-

tremtį ir grįžusiems iš įkalinimo vietų į Lietuvą, jiems toliau darytas psichologinis spaudimas, jie buvo diskriminuojami, ir tai trukdė žmonėms normaliai gyventi. Fizinės kančias tremtyje grįžus namo pakeitė psichologinis spaudimas, nuolatinė sovietinio saugumo kontrolė, priežiūra ir persekiojimas.

nių darbuotojų bendrame positarime Kaune 1967 m. vasario 23 d., *ibid.*, b. 656, l. 372.

¹⁴ Pažyma apie LSSR KGB Panevėžio miesto skyriuje 1971 m. atliktą operatyvinį-agentūrinį darbą, *ibid.*, ap. 14, b. 607, l. 12.

¹⁵ LSSR KGB Panevėžio miesto skyriaus viršininko pavaduotojo F. Volkovo pranešimas KGB 5-ojo skyriaus viršininkui M. Ščensnovičiui, *ibid.*, b. 606, l. 28.

¹⁶ Agentūrinių-operatyvinių priemonių planas užtikrinant valstybės saugumą Gegužės 1-osios ir Pergalės dienos švenčių metu, *ibid.*, ap. 15, b. 186, l. 28.

¹⁷ Pasiūlymai, kaip įgyvendinti SSRS MVD 1968 m. kovo 31 d. įsakymą Nr. 140ss, bendrą SSRS KGB ir MVD 1984 m. balandžio 11 d. įsakymą Nr. M/26ss ir Nr. M/37cc., *ibid.*, ap. 46, b. 2665, l. 7–8.

¹⁸ LSSR KGB Kauno miesto skyriaus viršininko H. Vaigausko 1969 m. lapkričio 1 d. pranešimas apie tam tikras neigiamas politines tendencijas tarp Kauno miesto jaunimo, *ibid.*, ap. 14, b. 144, l. 5.

¹⁹ LSSR KGB Panevėžio miesto skyriaus agentūrinių-operatyvinių priemonių planas 1976 m., *ibid.*, b. 611, l. 53.

²⁰ Pažyma apie besimokančio jaunimo priešiškus išpuolius Panevėžyje 1970–1973 m. priežastis, *ibid.*, b. 608, l. 58.

²¹ 1973 m. rugsėjo 5 d. apžvalga apie buvusių nepriklausomos Lietuvos autoritetų panaudojimo patirtį kovoje su nacionalistais šalies viduje ir išeivijos organizacijomis, *ibid.*, ap. 3, b. 709, l. 35–44.

²² *Ibid.*, l. 44.

²³ Asmenų, kuriems privaloma nuolatinė priežiūra, operatyvinės įskaitos bylų kategorijų sąrašas, *ibid.*, ap. 46, b. 2665, l. 10–11.

²⁴ Pažyma apie padėtį ir priemones, kaip pagerinti operatyvinį darbą analizuojant asmenų,

esančių operatyvinėje įskaitoje, elgesį, *ibid.*, ap. 3, b. 660, l. 104–105.

²⁵ Pažyma apie padėtį ir priemones, kaip sustiprinti kontržvalgybinį darbą užkertant kelią grįžusių iš įkalinimo vietų baudžiamųjų būrių vadų, antisovietinių ir nacionalistinių organizacijų vadų bei dalyvių priešiška veiklai, *ibid.*, ap. 10, b. 439, l. 17.

²⁶ KGB 5-ojo skyriaus 5-ojo poskyrio operatyvinio darbuotojo Borunovo pažyma apie asmenis, grįžusius iš įkalinimo vietos, *ibid.*, ap. 3, b. 664, l. 185.

²⁷ Pažyma apie padėtį ir priemones, kaip sustiprinti kontržvalgybinį darbą užkertant kelią grįžusių iš įkalinimo vietų baudžiamųjų būrių

vadų, antisovietinių ir nacionalistinių organizacijų vadų bei dalyvių priešiška veiklai, *ibid.*, ap. 10, b. 439, l. 16.

²⁸ 1976 m. birželio 16 d. pažyma apie darbo su agentūra (5-ąja linija) padėtį Alytaus rajone, *ibid.*, b. 440, l. 243.

²⁹ Biržų rajono KGB skyriaus agentūrinių-operatyvinių priemonių planas, *ibid.*, ap. 15, b. 440, l. 15.

³⁰ Pažyma apie padėtį ir priemones, kaip sustiprinti kontržvalgybinį darbą užkertant kelią grįžusių iš įkalinimo vietų baudžiamųjų būrių vadų, antisovietinių ir nacionalistinių organizacijų vadų bei dalyvių priešiška veiklai, *ibid.*, ap. 10, b. 439, l. 26.